

FLORENTINEC FRANCISCUS BENZINI, BANKIR V PIRANU (1338—1348)

JANEZ PERSIČ

Toscana je v zadnjih treh stoletjih srednjega veka doživljala velik ekonomski razcvet in denarno ekspanzijo po vsej Evropi. Toskanski bankirji so prišli tudi v Furlanijo,¹ Istro in slovenske dežele.² Istrske mestne komune, naselbine obrtnikov, trgovcev, lastnikov zemlje, solarn in ladij kot tudi solarjev, pomorščakov, ribičev in kolonov so jim v istem času iz več vzrokov dajale lepe možnosti za posojanje denarja, ki je tu že zelo spodbudil druge oblike plačevanja. Denar so Istrani potrebovali za nakup hrane, zlasti ob slabih letinah, o čemer nam sicer govorijo le poznejši viri,³ pa tudi za najrazličnejše druge zadeve. Nova oblast Benetk je ob nekaj ekonomskih restrikcijah in zatrtju aspiracij po neodvisnosti prinesla omenjenim mestom določen mir in varnost, ki sta brez dvoma koristila razvoju trgovine. Z njim se je povečala potreba po denarju, ki ji domača akumulacija ni mogla zadostiti. Pirančani, ki so rojakom posojali denar istočasno s florentinskimi bankirji, so premgli praviloma le manjše vsote. Velika posojila le-teh v drugi četrtini 14. stol. nam pričajo o porastu trgovine v tem času. Seveda nas pri tem lahko zavajajo dokumenti, ki jih je iz tega obdobja razmeroma veliko; ker pa gradivo iz prejšnjih časov ne omenja piranskih bankirjev ali večjih individualnih posojil, lahko imamo ta sklep za pravilen.

V Piranu so bili v omenjenem obdobju med tujimi posojevalci denarja najbolj pomembni florentinski bankirji, ki so, seveda v lastno korist, z denarjem in zgleodom gotovo precej pripomogli k razcvetu piranske trgovine. V tej razpravi⁴ bom podrobneje obravnaval enega izmed njih, Francisca Benzinija,⁵ ki je v desetih letih (od 1338 do 1348) svojega delovanja po kvantiteti posojenega denarja prekobil druge, ki jih bom obravnaval posebej.

PRIHOD FRANCISCA BENZINIJA V PIRAN;
POGODBI S PIRANSKIM SVETOM O KREDITNEM
POSLOVANJU

Najstarejši dokument, ki omenja Francisca Benzinija, je notarska listina iz Zadra z dne 17. januarja 1334 in jo je Benzini verjetno prinesel s seboj v Piran. V njej se omenja vsota 4 libre malih denarjev,⁶ ki se jih je neki Zadrčan obvezal plačati Florentincu za prodano platno do meseca februarja pod kaznijo ene četrtine vrednosti omenjene vsote. Sledi notarska listina z datumom 12. januar 1336, prav tako iz Zadra, v kateri sta se Ben-

zini in Franciscus, sin pokojnega Vanna de Agolantis, tudi iz Firenc, poravnala glede terjatev, ki sta jih do tega dne imela drug do drugega. 28. marca 1337 je nek drug Zadrčan imenoval Benzinija za svojega generalnega zastopnika.^{6a} V vseh treh listinah se imenuje Benzini prebivalec (habitator) Zadra. Zakaj je zapustil to mesto in kdaj je to bilo, ne izvemo. Vsekakor ni bil prvi Florentinec v Istri in je morebiti od svojih rojakov izvedel za ugodne razmere v tej deželi, ki je potrebovala več denarja, kot so ji ga lahko dajali na razpolago dotedanji posojevalci.

V spodaj obravnavani pogodbi med Benzinijem in Piranom piše, da so ga Pirančani sami prosili, naj bi posojal njihovemu mestu, vendar nam vir ne pove, kako so naleteli nanj.⁷ 13. septembra 1338 se ime Benzini in imeni Thomaxius Vanni de Agolantis in Lotti, sin pokojnega gospoda Benivena, oba iz Firenc, prvič pojavijo v Piranu. Tega dne se je namreč glasu mestnega glasnika (preco) in zvo-njenju odzvalo 78 članov piranskega velikega sveta, ki so v novi dvorani (ubi redditur jus) komunalne palače skupaj s potestatom soglasno določili ser Bonificija de Appoloniis za zastopnika (certum nuncium missum sindicum actorem et procuratorem specialem) piranske komune z nalogo, da bi v imenu komune sklenili pogodbo s Franciscom Benzinijem glede posojanja denarja v Piranu (in terra Pirani) v njegovem lastnem imenu in v imenu omenjenih Florentincev. Člani velikega sveta so obljubili, da bodo imeli za trdno in sklenjeno (de habendo firma et rata) pogodbo, ki jo bo omenjeni zastopnik sklenil z Benzinijem.⁸ Pogodba je bila sklenjena že naslednji dan.

V uvodu k pogodbi nam notar pove, da je bil »providus et discretus vir« Francisca Benzini naprošen od Pirančanov, da bi prišel prebivat in posojat v njihovo komuno in je bila nato sklenjena pogodba med njim in zastopnikom te komune. Benzini jo je sklenil v svojem imenu in imenu družabnikov in faktorjev (pro sociis et factoribus). Zatem sledi besedilo pogodbe:

1. Benzini in zgoraj omenjena Florentinca bodo meščani (cives) Pirana (terre Pirani) in bodo prosti kakršnihkoli dolžnosti in dajatev do komune, stvarnih in osebnih, dokler jim ne bodo meščani ali prebivalci Pirana v celoti izplačali dolžnega denarja, tako glavnice kot obresti (tam de capitale quam cologancia)⁹ in v času, ko bodo bivali in posojali

v kraju, se ne bo uvedlo nič novega ali se jim na kakršenkoli način škodovalo.

2. Omenjeni trije ali drugi njihovi družabniki in faktorji bodo posojali v Piranu na listine (supra cartas et ad cartas sive instrumenta) z obrestmi (in racione) 4 denarje na libro vsak mesec, s poroštvom, če ga bodo posojevalci zahtevali (et quolibet mense cum bonis et idoneis plegariis si placuerit predictis prestatoribus), in na zastavo (cum pignoribus sive supra pignora) in ne bodo smeli izterjevati posojenega pred pretekom enega leta. Če pa bo kdo hotel že v prvem mesecu vrniti posojeni denar, bo moral plačati celotne obresti enega meseca.

3. Benzini in družabniki ali faktorji bodo lahko ostali v Piranu toliko časa, kolikor bodo sami želeli.

4. Njihovim knjigam (quaternis) o zastavah naj se brez zadržka verjame brez prisege ali kakšnega drugega dokazovanja (probacione). Zastavljene predmete bodo hranili eno leto, zatem pa s pomočjo piranske oblasti razglasili, naj jih lastniki dvignejo v 15 dneh; po preteku tega časa bodo svobodno razpolagali z zastavljenimi predmeti. Če bo kak predmet poškodovan od moljev ali razžrt (tarmatum vel corosum) ali če bo dokazano, da je bil ukraden, ne bo mogel nihče ničesar očitati posojevalcem, ampak jim bo treba plačati denar z obrestmi, predmet pa bodo vrnil, kamor bo želela piranska oblast.

5. Omenjeni posojevalci bodo posojali varno in svobodno, kot je bilo rečeno. Nihče se ne bo smel glede denarja, ki mu je bil posojen, pravdati (facere questionem) ali mu (Benziniju) nasprotovati (nec sibi opponere) zaradi oderuške cene pred kakšnim cerkvenim sodiščem (curia), pač pa bo moral (vsakdo) izjaviti, da je denar prejel od njega kot darilo iz posebne milosti brez obresti (pecuniam habuisse dono ab eodem liberaliter et gracia speciali sine aliquo lucro vel usura).

6. Omenjeni posojevalci bodo mogli posojati tujcem na tako visoke obresti, kot se bodo z njimi dogovorili. Kazen 25 liber bo zadela njih in vsakega piranskega meščana ali prebivalca, ki bi si kot zastopnik (fideiussor) kakega tujca zanj izposodil denar.

7. Če bi omenjeni posojevalci ali kdo izmed njihovih družabnikov ali faktorjev ali kdo drug, stanujoč v njihovi hiši, storil dejanje, ki bi mu prineslo kazni, denarno ali drugačno, bo obsojen in kaznovan on sam, drugi pa, ki ne bodo ničesar zagrešili, ne bodo smeli trpeti nobene škode ne glede na to, da je on skupaj z njim vodil posle (administraverit mutuis et negociis).

8. Ko bo preteklo eno leto od posojila, bo morala piranska oblast pomagati (facere racionem) omenjenim posojevalcem glede ti-stega, kar bi morali prejeti po besedilu listin in po statutih in običajih piranske komune, ker bodo njeni meščani.

9. Omenjeni posojevalci in njihovi družabniki ali faktorji bodo smeli nositi napadalno in obrambno orožje v Piranu, če bodo hoteli, ne da bi jih komuna za to kaznovala.

Obe stranki sta se zavezali to pogodbo brezpogojno spoštovati pod kaznijo 500 liber beneških malih denarjev za vsako prekršitev in za vsako poglavje. Četudi kazni ne bi bila izterjana, bo pogodba ostala v veljavi. Obe pogodbeni stranki (dicte partes) sta nato kot jamstvo za upoštevanje sklenjene pogodbe (et pro dictis ... attendendis et plenius observandis) zastavili premoženje; Benzini je zastavil svoje premoženje in premoženje svojih kolegov, premočno in nepremično, sedanje in prihodnje, Bonifacij pa premoženje Pirana. Proti stranki, ki ne bi upoštevala sklepa, lahko nasprotna stran ukrepa (convenire) v Benetkah, Trstu, Kopru, in vseh istrskih mestih in sploh v vsakem kraju (in quolibet loco et castro). Obe stranki sta nato še obljubili, da se ne bosta posluževali nobenih zvijač. En izvod pogodbe je dobila piranska komuna, drugega pa Benzini. Zastopnik komune Bonifacij je nato prisegel na Evangelije zase in za člane velikega sveta, da bodo pod že omenjeno kaznijo spoštovali vse, kar je bilo v pogodbi in poglavjih (capitulis sive pactis) in da ne bodo storili nič takega, kar bi pogodbi nasprotovalo.¹⁰ Vse je poteklo tako, kot je bilo prejšnji dan dogovorjeno na seji velikega sveta. Ob sicer relativno nizki obrestni meri 20 % na leto (4 beneške male denarje na mesec, kot so določali tudi Piranski statuti),¹¹ so dobili Benzini in njegovi precej ugodnosti in svoboščin. Med meščane Pirana so bili sprejeti zato, da ne bi zanje veljale omejitve za tujce v Piranskih statutih.¹² V Piranu jim je bilo dovoljeno ostati toliko časa, kolikor bi hoteli. V spornih vprašanih jim ni bilo treba prisegati ali se podvreči kakršnikoli preizkušnji po srednjeveških običajih, pač pa se je verjelo pisani besedi. Ni jim bilo treba odgovarjati za poškodovane predmete ali biti v strahu, če niso zastavljeni predmeti morda ukradeni. Peta točka je še posebej zanimiva, ker nam kaže, na kakšen način je srednjeveška mestna komuna skušala prelisičiti postave katoliške Cerkve. Tujcev pogodba ni štela s fiksno obrestno mero in je prepovedovala, da bi s posredovanjem piranskih meščanov imeli od nizke obrestne mere korist tudi drugi. V pogodbi je bila

tudi poudarjena individualna krivda v nasprotju s kolektivno. Zadnja točka pogodbe je izvzela posojevalce iz določbe Piranskih statotov, ki je meščanom pod kaznijo prepovedala nositi v mestu orožje.¹³ Kazen za kršitev sporazuma je bila precej visoka, spore med stranema pa so mogla v zadnji instanci reševati istrska mesta in Benetke, kar je ščitilo predvsem posojevalce pred samovoljo piranskih oblasti. Posebno vprašanje je, ali niso v pogodbi in v zadolžnicah tolikokrat kot meščani in prebivalci Pirana omenjeni Benzinijevi družabniki ali faktorji¹⁴ morda obstajali bolj ali manj samo hipotetično, kajti po imenu se omenja samo Augustin Gerardini de Salvaregi (v Benzinijevem testamentu), ki se v dokumentih ni pojavil pred letom 1347.

Tudi Benzinijev »familiaris« Simon,¹⁵ ki je prebival z njim,¹⁶ se ne omenja kot faktor. Po drugi strani pa je nenavadno, da bi Benzini (žena ali otroci se nikjer ne omenjajo) vse hiše, ki jih je imel v najemu in v lasti, potreboval samo zase ali za služinčad¹⁷ ter za shrambo zastavljenih predmetov.

28. marca 1339 je piranski veliki svet z dvotretjinsko večino zopet določil Bonifacija de Apolonio za zastopnika v zadevah Francisca Benzinija, Tomaža, sina pokojnega Vanna de Agolantis in družabnikov (oni tretji se ne omenja več).¹⁸ 1. aprila je 78 članov velikega sveta glasovalo s kroglicami, ki so jih metali v škatle, in razen šestih, ki so bili proti, so se vsi strinjali s pogodbo, ki sta jo sklenila Bonifacij v imenu komune in Benzini v svojem in v imenu Tomaža in družabnikov. Sledijo točke pogodbe:

1. Benzini je obljubil, da bo posojal do vsote 6000 liber z obrestmi 4 denarje na mesec in da bo obračunal obresti na koncu leta; po omenjeno vsoto 6000 liber bo v Zadar k Tomažu, sinu pokojnega Vanna de Agolantis, poslala piranska komuna na lasten rizik in stroške in spravila denar v Piran ali tja, kamor bo hotela.

2. Zastopnik in Pirančani so obljubili Benziniju, Tomažu in družabnikom ali faktorjem, da bo piranska oblast ažurno izvajala sumaren in popoln postopek o premoženjskih in osebnih zadevah (sumaria et integra ratio de die in diem in avere et persona), ne glede na praznike, brez dražbe ali rubeža (sine extimaria vel intromissione bonorum) glede vseh dolžnikov in vsega denarja, ki ga bo posodil odslej v Piranu na kompletne listine, ki bodo vsebovale termin vrnitve posojila. Zastopnik (sindicus) in ljudje, ki naj jih imenuje Benzini, bodo plačniki in poroki (pagatores et plegii) listine zadolžnice.

3. Potekel je termin pogodb, ki jih ima mesto s Soldaneriusom de Soldaneriis iz Firenc ali z njegovimi sinovi, faktorji in družabniki. Benzini bo moral v svojem in v imenu omenjenega Tomaža posojati na listine in na zastavo po zgoraj omenjeni podrobni izdelani pogodbi 8000 liber (?) v Piranu in ta denar bodo morali stalno imeti v Piranu in ga posojati in če bi posodili več, jim bo morala komuna denar vrniti. Piranska komuna ne bo smela na kakršenkoli način de jure ali de facto sprejeti ali na novo potrditi (refirmare) od tega dne dalje kakega posojevalca, ki bi prišel posojati na obresti (ad prode vel ad coleganciam), dokler bo Benzini hotel posojati, oziroma ne bo odpovedal (pogodbe) in izjavil, da ne bo več posojal v Piranu ali bo piranska komuna želela, da ne bi več posojal.

4. Vse pogodbe, ki jih ima Benzini s komuno, veljajo in bodo ostale v veljavi.

5. Vse odredbe (statuta, reformaciones et cride) piranske komune, ki bi nasprotovale povedanemu, ne bodo veljale, kolikor se bodo tikale tega in nič v teh določbah ne bo moglo služiti kot pretekst za škodo ali »prejudicium« Benziniju ali njegovim.

6. (Govori o vračanju denarja): Benzini mora od kateregakoli svojega dolžnika sprejeti denar in obresti v kateremkoli času.¹⁹

Tu gre torej za dopolnitev in potrditev pogodbe, sklenjene pred dobrega pol leta. Člani velikega sveta so z glasovanjem posredno potrdili (točka 4) tudi prvo pogodbo. Zakaj se omenja najprej vsota 6000, nato pa 8000 liber, ni jasno. Gre morda pri prvi vsoti za posojanje na listine, tako da ostane 2000 za posojila na zastavo, ki se omenjajo šele v zvezi z 8000 librami? Ali morda ni smel posoditi eni osebi več kot 6000 liber naenkrat? V tem primeru bi bila omejitev zelo visoko postavljena, če pomislimo, da največja posojila v Piranu niso presegla 500 liber.²⁰ Seveda pa je lahko za nejasnost kriv tudi pisec teksta. Vsekakor je Benzini tedaj že imel v Piranu veliko denarja, vsaj 14.500 liber,²¹ ki pa ni pokril povpraševanja in je bilo treba poslati še po 6000 liber. Klavzulo o praznikih je Benzini dajal vpisovati v zadolžnice že pred sklenitvijo te dodatne pogodbe. Poroke (fideiussores sive plegii) predvidevajo piranski statuti in določajo, da ti plačajo namesto dolžnikov, kadar nimajo dovolj premoženja, da bi vrnili dolg.²² Točka 6 je morda ščitila dolžnika, da ne bi zaradi zavlačevanja posojevalcev plačal dodatne obresti ali kazen.

Iz nekega drugega teksta izvemo, da je Benzini dajal posojila pravzaprav z denarjem

Tomaža, sina Vanna de Agolantis, kateremu je dolgoval velike vsote denarja, 8000 florenov in 2500 dukatov.²³ Nobenega podatka pa ni o tem, da bi se Tomaž kdajkoli sam pojavil v Piranu.

Iz nekaterih poznejših podatkov bomo videli, da nekatera določila pogodbe niso obveljala, tako glede obrestne mere, rubeža in dražbe, tožarjenja zaradi oderuštva, pa tudi Soldanerius je tu in tam še kaj posodil.

Pogodba sklenjena z Benzinijem, je v mnogočem podobna pogodbi, ki jo je Piran sklenil 31. marca 1325 s Florentincem Johannesom, sinom Cursija, sinom pokojnega Alberta Ristorija.²⁴ Razlike so v glavnem tele: Benzinijeva pogodba je krajša, manj precizna, sklenjena za nedoločen čas, dovoljuje za en denar večje obresti pri zastavah, določa vsoto, ki jo je mogoče posoditi, izvzema posojevalce iz kolektivne krivde in jim dovoljuje nositi orožje; Johannesova pogodba je podrobnejša, sklenjena za dobo dveh let, dovoljuje tudi 50 % obresti, posojanju ne postavlja limit, pod kaznijo prepoveduje komurkoli drugemu posojanju na obresti, vsebuje določbe o izterjevanju dolgov z dražbo, glede praznikov se drži Piranskih statutov,²⁵ določa denarno kazen za vsakogar, ki bi kakorkoli obtožil posojevalca zaradi oderuštva, škodo, ki bi jo pri tem trpel, pa bi mu povrnila komuna; razveljavlja dalje vse posvetne in cerkvene (canonica) določbe, ki bi nasprotovale pogodbi, določa, da ne bo sodno preganjan tisti, ki bi denuciral druge posojevalce na obresti in jim tega ne bo mogel dokazati.²⁶

TEHNIKA IN OBSEG KREDITNEGA POSLOVANJA

Od obeh načinov posojanja, na listine in na zastavljene predmete, lahko glede na ohranjene dokumente zares dobro sledimo samo prvemu. Oglejmo si ga torej! Eden izmed piranskih notarjev je ob sklenitvi posojilne pogodbe napisal zadolžnico, v kateri so se dolžnik ali dolžniki pred pričami zavezali zase in za svoje dediče z vsem sedanjim in bodočim premoženjem, da bodo določeno vsoto denarja, posojeno seveda iz ljubezni in posebne milosti brez koristi ali dobička, vrnili Franciscu Benziniju ali njegovim družabnikom, faktorjem, naslednikom ali dedičem v enem mesecu (hinc ad unum mensem proxime venturum) ali redkeje, zlasti manjše vsote, v 15 dneh (hinc ad quindecim dies proxime venturos) in le redko na daljšo dobo (za dva meseca,²⁶ do praznika sv. Mihaela,²⁷ sv. Marije v avgustu,²⁸ Božiča²⁹) pod kaznijo ene tretjine posojenega denarja (sub pena tercij plus dictorum denariorum) in obljubili, da bodo vr-

nili vso škodo ali sodne stroške (v nasprotju s Piranskimi statuti, ki določajo, da plača sodne stroške tisti, ki pravdo dobi)³⁰ in se zanesli na besedo posojevalca, brez prisege ali kakega drugega dokazovanja; dalje, da ne bodo storili nič takega, kar bi škodovalo posojevalcem »nisi cum hoc instrumento inciso vel cancellato in suis manibus«, morali so dopustiti, da bi se lahko proti njim nastopalo kjerkoli in pred katerokoli oblastjo, tako cerkveno kot prosvetno in se odrekli privilegiju sodišča, pismu cesarja Hadrijana in beneficiju nove stare postave (constitucionis?),³¹ potrdili, da so denar prejeli, se odrekli pravici do praznikov in pomoči zakonov in obljubili, da si ne bodo prizadevali za odlog plačila dolga. Listina je tudi zahtevala, naj pogodba velja ne glede na kakršnekoli statute ali določbe. Na koncu je bil običajno podpis obeh vicedomov, od katerih je eden listino tudi reasumiral v svoji knjigi, ter notarjev podpis.

Približno takšen tekst, včasih bolj gostobeseden, včasih zelo skrajšan, so imeli listine, na katere je posojal Franciscus Benzini. Po besedilu in videzu listin lahko sodimo, da so jih notarji napisali v enem samem izvodu, ki ga je dobil Benzini. Stroški za listino manjšega formata (pro precio hujus papiri; pro precio hujus inscripti) so običajno bili 12 denarjev oziroma en sold.³² Kraj, kjer so sklepali posojilne pogodbe, je bil zelo različen. Omenja se mesta loža (apud ali prope lobiam comunis), mestna pisarna (prope cancellariam comunis, in cancellaria comunis), mestna palača (apud ali prope palacium comunis, prope scallas comunis), notarjeva pisarna (in stacione mei ontarii), dvorana mestne palače (super sala palatii), mestni trg (platheia comunis), špital (prope hospitale), hiša (apud domum, in domo) dolžnika, priče, posojevalca ali tudi koga drugega. Iz listin vidimo, da je bila večina pogodb sklenjena okrog mestne palače, vendar se nikjer posebej ne omenja Benzinijeva banka ali štant. Presemetljivo kratek čas za vrnitev posojila je morda samo slepilo za obresti višje od predpisanih 20 %: tisti, ki ni vrnil denarja v roku, bi moral za kazen plačati eno tretjino vsote poleg rednih obresti, tako da bi po preteku enega leta odšel 70 % več, kot mu je bilo posojeno. Možno je tudi, da sta včasih Benzini in dolžnik napisala v zadolžnico višjo vsoto, kot je bila v resnici posojena. Seveda so to samo domneve, ki pa jih indirektno potrjujejo kasnejše pritožbe Pirančanov zaradi oderuštva. Opozorim naj še na posebnost, da je Benzini posojal za dobo enega meseca, čeprav je po določilu pogodbe s Piranom smel

izterjati dolg šele po enem letu. Včasih se je dolžnik, predvsem pri večji vsoti, obvezal, da bo plačal, v primeru, da ne bi pravočasno vrnil posojenega denarja, še dodatno kazen in je obljubo potrdil s prisego. Tako je prisegel Florentinec Symon Maffei, da bo posojeni denar 240 liber prinesel v Koper na svoje stroške in ga tam vrnil in plačal 40 soldov za vsak dan, ko bi moral biti Benzini v Piranu zaradi izterjanja omenjenega do'ga(?)³³

Posojila so najemali domačini in tujci, med njimi ugledni meščani kot tudi pastirji, kanoniki cerkve sv. Jurija v Piranu in cerkvene ustanove.³⁴ Za kakšne namene so dolžniki denar potrebovali, nam viri v glavnem ne govorijo. Kanonik Facina si je npr. izposodil denar, da bi vrnil dolg emonskemu škofu,³⁵ Volcina³⁶ in Matija³⁷ pa sta najela posojilo tedaj, ko sta vzela živino v socido.

Poseben primer sta pogodbi, ki ju je Benzini sklenil z omenjenim Facino in kanonikom Matejem. Facina se je obvezal, da bo za povračilo dolga 100 liber upnikoma Benziniju in piranskemu župniku Juriju dajal eno leto dohodek kanonikata v žitu, vinu in drugem, če bo mogel, in jima dal dovoljenje, da določita pobiralca, ki bi v njunem imenu pobiral omenjeni dohodek. To je obenem tudi edini primer, da bi Benzini posojila ne dal sam, ampak v kompaniji.³⁸ Mateju pa je Benzini dovolil, da dolg 43 liber, ki ga je vzel njegov brat, vrača pet let v živilih.³⁹

V večini posojilnih pogodb je posojilo vzelo več ljudi, po navadi dva ali trije, kar nam kaže, da se je Benzini precej posluževal pravice zahtevati poroke. Veliko je primerov, ko se je dolžnik še isti dan ali kmalu zatem s pogodbo zavezal obvarovati pred škodo (coservare indempnem, indempnes) enega ali dva poroka, ki se v tovrstnih tekstih dosledno imenujejo fideiussorji, njihove dediče in njihovo premoženje v zvezi z dolgom, ki so ga skupaj najeli pri posojevalcu, ki pa je ves v rokah dolžnika, tako da poroku prav nič ne koristi.⁴⁰ Benziniju je šlo za to, da bi bilo več dolžnikov, od katerih bi vsak v enaki meri odgovarjal s svojim imetjem za posojeno vsoto. Kdo je pravi dolžnik in kdo porok, je bilo treba določiti v posebni pogodbi in poroka zavarovati. Bilo je več primerov, ko je sodolžnik oziroma porok moral vrniti dolžno vsoto in je potem lahko terjal od kolegov svoj denar. Benzini mu je prepustil vse pravice (iura et acciones) do denarja in obresti in si je oni lahko tudi obetal, da bo izterjal precej več, kot je Benziniju dal. Nekatere izmed teh pogodb se nanašajo na posojilo izpred več let in so morale obresti že

precej narasti, vendar je Benzini v večini primerov očitno zahteval samo glavnico.⁴¹ Bile so tudi pogodbe, v katerih je nekdo prevzel Benzinijev dolg od nekoga in obljubil, da bo plačal obresti od tega dne dalje.⁴² Posojila so jemale tudi ženske, poročene ženske velikokrat skupaj z možem, vendar vedno »po volji moža in s pristankom potestata«.⁴³ Žena je s svojim premoženjem jamčila za moža, ki je tako na preprost način dobil poroka. Vdove so bile pri najemanju posojil samostojne.⁴⁴ Dolg so lahko najeli tudi mladoletniki, fantje in dekleta, seveda po volji očeta⁴⁵ ali po volji očeta in s pristankom potestata.⁴⁶ Imamo tudi primer, ko Benzini očitno ni hotel posoditi denarja nekemu, ki mu je bil že dalj časa dolžan,⁴⁷ vendar si je ta pomagal tako, da je prevzel denar od nekoga, ki ga je bil dolžan Benziniju.⁴⁸

Vsote posojil na listine po mesecih in letih nam bo pokazala razpredelnica.⁴⁹

Skupna vsota denarja, ki ga je Benzini posodil na listine, znaša torej po naših računih 22.077,5 liber, 11 soldov, 5 denarjev, 29 liber, 5 soldov, 11,5 denarjev grošev, 300 dukatov in 40 florenov. Pri tem moram opozoriti na dejstvo, da manjkajo vicedomske knjige za obdobje od marca 1340 do marca 1342, pa tudi za čas med leti 1338 in 1340 in za čas od marca 1342 do marca 1344 po vsem videzu niso popolne.

Dober mesec (19. oktobra) po sklenitvi pogodbe, ki sicer ni določila datuma za začetek, je Benzini začel masovno posojati denar. Pirančani so ga očitno zelo potrebovali, kajti do konca oktobra je posodil že veliko vsoto. Tudi oktobra naslednjega leta je posodil precej denarja, ker mu je najbrž velik del prvih dolžnikov vrnil dolg po enem letu in ga je torej spet imel na razpolago.

Najvišja vsota, ki jo je Benzini kdajkoli posodil, je bilo 300 dukatov, posojenih dvema tujcema.⁵⁰ Najvišje posojilo v Piranu je dvakrat doseglo številko 500 liber.⁵¹ Obkrat so vzeli posojilo ugledni Pirančani, ki so v enem izmed obeh primerov med drugim obljubili, da bodo za vsak dan po prekoračenem roku plačali 12 grošev poleg plačila sodnih stroškov in so obljubo potrdili s prisego na Evangelije.⁵² Najnižje posojilo sta bili 2 libri in 1 sold⁵³ Zadnjega je dal 8. maja 1348.⁵⁴

Neki podatek z dne 7. marca 1348 nam pove, da je Benzini vsaj tedaj posojal na obresti 5 denarjev na libro (vir pravi: secundum usum ipsius Francisci), torej za 1 denar več, kot je določila pogodba.⁵⁵

Zanimiva je zadeva iz leta 1347, ki nam med drugim pokaže, da so bila posojila vendarle mnogo večja, kot jim lahko sledimo.

	1338	1339	1340	1341	1342	1343	1344	1345	1346	1347	1348
Januar	180 l	123 l	56 l	20 l 3 l 4 s gr	12 l	400 l	453 l	517 l 6 s	144 l		
Februar	120 l 55 s gr	265 l	64 l		110 l 11 s 4 d	294 l	546 l	228 l 20 s gr	408 l		
Marec	178 l	64 l	40 l	336 l	229 f 11 s	720 l 18 s 2 d 1 l 2 s 9 d gr	608 l	936 l	32 l 8 s	408 l 4 l gr	
April	320 l 15.5 d gr	116 l		26 l	605 l 19 s 8 d 16 s 3 d gr	25 l 4 s	717 l	36 l 9 s			
Maj	104 l			718 l	220 l	142 l	132 l	209 l 4 s			
Junij	89 l 5 s 4 s			40 l	136 l	232 l	18 l				
Julij	544 l 8 s			26 l	67 l	64 l	8 l 300 duk	81 gr			
Avgust	460,5 l	58 l		40 fl		20 l	80 l				
September	18 l						72 f	4 l gr			
Oktober	1716 l 40 d gr	1158 l 11 d	60 l	77,5 l	146,5 l	309 l	56 l	118 l 8 s			
November	610 l	300 l	40 l	152 l	1836 f	62 l 6 s	520 l 4 l gr				
December	366 l 40 d gr	216 l		24 l	263 l	56 l	80 l	93 l			
VSOTA	2692 l 80 d gr	4274 l 4 s 3 d 56 s 3,5 d gr	826 l	505,5 l	556,5 l 3 l 4 s gr	1051 l 11 s 40 fl	2264,5 l	2874 l 6 s 300 duk	1025 l 17 s 17 l gr	1339 l 4 s 4 l gr	

Nastal je namreč spor med meščani (*hominnes comunis*) na eni in med Benzinijem in uradnikoma za izterjanja dveh dolgov (*officiales ad exigendum debitum*) več meščanov na drugi strani.⁵⁶ Prvi dolg z dne 5. aprila 1339 je znašal 12000 liber, drugi dolg z dne 27. aprila 1339 pa 2500 liber; omenjata se tudi listini o obeh dolgovih.⁵⁷ Spor je nastal, ker naj bi uradnika izterjala od nekaterih dolžnikov preveč, od drugih pa nič. Zato je 30. maja 1347 potestat s sodniki dal po glasniku objaviti, naj se tisti, ki se čutilo prevarane, pojavijo v 8 dneh pred posebnimi uradniki in predložijo račune.⁵⁸ Zatem sta bila v velikem svetu Pirana 11. julija 1347 izbrana dva sindika kot zastopnika komune proti zgoraj omenjenima uradnikoma in Benziniju, potestat pa naj bi bil arbiter med obema stranema.⁵⁹ 3. avgusta 1347 je potestat razsodil, da sta osumljena uradnika v redu opravila svojo nalogo, da tudi Benzini sam ni prejel več denarja, kot bi ga po pravici smel in da je zato varen pred kakršnokoli tožbo »*coram quodcumque iudice et iudicio*«. Poudaril je, da ne zahteva vrnitve obresti (*usurarum*) »*que (restitutio) solet fieri per usurarios penitentes*«, kajti ta pravica pripada samo škofom in višjim prelatom, in zahteval, da morajo sindikati v imenu komune plačati 200 liber kot ostanek dolga, poleg tega pa 16 denarjev za polovico cene obeh listin o dolgovih, in to pod kaznijo polovice in pet šestin na leto na benečanski način (*pena dupli et quinque cum sex pro anno ad modum Veneciorum*), in da naj se tisti, ki ne bi plačali, štejejo za dolžnike piranske komune⁶⁰ (in torej ne več Benzinija). V tem sporu med Benzinijem in komuno že lahko vidimo kali kasnejših dogodkov.

Na zastavo, to je, na tako imenovani lombardni način, je Benzini posojal manjše vsote, če lahko verjamemo skopim podatkom, ki so zabeleženi mimogrede Benzinijeve knjige (*quaterni*), ki jih omenja pogodba med njim in Piranom, namreč niso ohranjene. Bolj kot dragocenosti so Pirančani zastavljali raznovrstno hišno opremo in oblačila.⁶¹ Kadar je bilo treba, je mestni glasnik po ukazu potestata razglasil na stopnicah komunalne palače in na drugih za to določenih krajih, naj tisti, ki imajo v zastavi predmete, katerim je potekel rok, pridejo in jih prevzamejo v 15 dneh, sicer bodo zapadli.⁶² Zanimivo je, da se v drugem izmed obeh omenjenih razglasov (*crida*) Benzini imenuje fenerator,⁶³ medtem ko se v pogodbi s Piranom ves čas imenuje z nevtralnijšim izrazom prestator. Zanimiv je tudi primer, ko se je Benzini po preteku 8 mesecev od neke zastave pojavil pred pote-

statom in sodniki in povedal, da vrednost nekih zastavljenih predmetov ne ustreza vrednosti denarja, ki ga je nanje posodil. Čeprav je bil tast lastnika predmetov pripravljen biti porok za zeta in plačati za predmete, kolikor bi Benzini zahteval, je slednji izjavil, da predmetov ne želi več imeti v zastavi; nato so potestat in sodniki odredili, da mora porok v 8 dneh zastavljene predmete prevzeti in plačati dolžno vsoto.⁶⁴ Piranska oblast v tem primeru ni bila sovražna Benziniju.

Nekajkrat se mimogrede omenjajo tudi posojila brez listin,⁶⁵ kjer je šlo morda za vsote, nižje od 40 soldov, posojene pred pričami, kot so to predvideli Piranski statuti.⁶⁶

Če Benzini ni mogel drugače izterjati posojenega denarja, se je poslužil tudi sodne obravnave, rubeža (*intromissio bonorum*)⁶⁶ in dražbe (*extimaria, incantum*),⁶⁹ s katero so mu bili plačani predvsem dolgovi, stari tudi 15 let, ki jih je prevzel od pokojnega Fussija de Bataglis iz Riminija in njegovega sina Gvida in od pokojnega Ubertina iz Carrare.⁷⁰ Pred sodno obravnavo je glasnik na običajnih krajih in pred dolžnikovo hišo povabil dolžnika, naj se zgleda v 15 dneh, če je v Istri, in v 30 dneh, če ni v Istri.⁷¹ Če v tem času ni prišel in plačal v 8 dneh,⁷² se je po določilu Piranskih statutov⁷³ izvedel rubež, ki mu je sledila dražba. Da bi poplačal dolg, je dolžnik lahko tudi sam izročil del premoženja za to določenima uradnikoma (*officiales ad exigendum debitum*), ki sta ga prodala na dražbi.⁷⁴ Za takšno prodajo je moral neplačani dolg znašati vsaj 100 soldov.⁷⁵ Na dražbi prodano premoženje so bile nepremičnine, predvsem vinogradi⁷⁶ in tudi hiše,⁷⁷ nasad oliv,⁷⁸ vrt⁷⁹ ali vodni mlin.⁸⁰ Največkrat je šlo za cene nekaj deset liber, največja vsota pa je bila 112 liber za vinograd.⁸¹ V primeru, da je bil dolžnik mrtev, so dolg izterjali od dedičev, tudi od mladoletnih sirot.⁸² Včasih je bil kupec kar Benzini. Imamo tudi podatek, da je Benzini po opravljenem rubežu, iz katerega pa ni dobil vsega dolga, prejel od cataverjev, komunalnih uradnikov, tako imenovani »*regressum in bonis et super bonis*«, to je pravico, da si poišče še kakšno dolžnikovo imetje in si z njim poplača ostanek dolga.⁸³ Moramo pa se zavediti, da nam dajejo vicedomske knjige le slabo sliko o teh zadevah, kajti zvezki zgoraj omenjenih uradnikov kot tudi zapiski sodnih obravnav se niso ohranili.

TRGOVSKO IN DRUGO POSLOVANJE FRANCISCA BENZINIJA

Poleg bančnih poslov se je Benzini ukvarjal tudi s trgovanjem z živili, predvsem s

prodajo svinjskega mesa in vina (vinum viagium, vinum de viatico). Zanimivo je, da so vsi ohranjeni teksti teh prodaj neke vrste zadolžnice: kupec se je obvezal, da bo vrnil Benziniju v roke 10 dni, 15 dni ali 1 meseca pod kaznijo ene tretjine določeno vsoto denarja za prejeto svinjsko meso⁸⁴ ali vino.⁸⁵ Količina prodanega ni nikjer omenjena. Najvišja vsota je bila kar 72,5 liber, in to za vino.⁸⁶ Vsega skupaj je Benzini prodal svinjskega mesa za 77 liber 10 soldov 6 denarjev in 53,5 denarjev grošev in vina za 429 liber 5 soldov 4 denarje. Podatek, da je 1. avgusta 1346 (čas po žetvi, ko so cene običajno nižje) kupil v piranskem fontiku 400 starov (seksarijev) žita, nam pove, da je morda trgoval tudi z žitom.⁸⁷ O trgovini z oljem ali drugimi živili pa v virih ni sledov.

Ohranjen je tudi podatek o komendi, ki jo je Benzini sklenil z Nikolajem Lugnano. Ta je od njega prejel 20 dukatov za dobo enega meseca, da bi z njimi trgoval v Markah ali kjer bi se mu bolje zdelo, vrnil vložen denar Benziniju, dobiček ali izgubo pa bi si delila na pol.⁸⁸ Pot morda ni bila uspešna, saj je Benzini kasneje dvakrat odložil Nikolaju plačilo ostanka denarja.⁸⁹

Imamo tudi nekaj podatkov o Benzinijevih posojilih in drugih zadevah s tujci. Samostanu sv. Dominika v Kopru je posodil 40 florenov,⁹⁰ 300 dukatov v zlatu »boni et justii ponderis Pirani« dvema prebivalcema Izole, od katerih je bil eden po rodu Florentinec,⁹¹ neki Koprčan mu je obljubil dati 4 stare že plačane pšenice (frumentum)⁹² in z nekom iz Trsta se je pobotal glede zahtev, ki jih je imel do njega tako v zvezi z denarjem kot z vinom.⁹³ Imenoval je zastopnika, ki naj bi izterjal od nekega vojaka v Sv. Lovrencu dolg 20 dukatov, ki ga je prevzel od pokojnega Thome, zdravnika v Sv. Lovrencu.⁹⁴ Kazen 50 liber, ki mu jo je izrekel potestat Umaga in jo je Benzini plačal tamkajšnjemu blagajniku,⁹⁵ kaže, da je razširil svoje delovanje tudi tja. Omenjeni podatki so le majhen del zahtev, ki jih je imel do tujcev.

Poglejmo še, kam je Benzini vložil vsaj del svojega dobička. Kupil je 9 vinogradov⁹⁶ (večinoma na dražbah) v skupni vsoti 325 liber in eno hišo (na dražbi) za 100 liber,⁹⁷ z nakupom pa je najbrž prišel tudi do živine, ki jo je vedno v kompaniji dajal v socido.⁹⁸ Denar je tudi trošil za plačevanje hišnih najemnin⁹⁹ in za vzdrževanje sebe, svojih služabnikov itd. Če je še kako drugače porabil pridobljeni denar, iz virov ne izvemo.

Benzini vinogradov ni samo kopicil, pač pa jih je 5 tudi prodal¹⁰⁰ v skupni vsoti 506 liber. Hišo je oddal v najem za 10 liber.¹⁰¹

KONEC BENZINIJEVE DEJAVNOSTI IN BOJ ZA NJEGOVO DEDIŠČINO

Vsaj v začetku svojega bivanja v Piranu je moral biti Benzini precej spoštovan, bodisi zaradi denarja, bodisi zaradi poštenja ali pa zaradi obojega. Za čas od marca do avgusta 1339 so ga izbrali celo za enega izmed štirih sodnikov.¹⁰² Tujci so ga imenovali za svojega pravnega zastopnika (procurator et nunciarius specialis) v svojih pravnih zadevah v Piranu,¹⁰³ omenja se kot eden izmed izvrševalcev testamenta (commissarius) učitelja gramatike mojstra Gasparina¹⁰⁴ in večkrat kot priča v različnih zadevah.¹⁰⁵

Morda je črna smrt, ki je poleti 1348 morila v Piranu, pokosila tudi Benzinija. V svojem prebivališču v Porta Misana je dal, zdravega duha in telesa, 3. junija 1348 napisati svoj nunkupativni testament. V njem je zapustil manjše vsote denarja nekaterim piranskim cerkvam, želel, naj minoriti obhajajo zanj tisoč maš v cerkvi sv. Frančiška in naj se v isti cerkvi za denar do 20 soldov grošev naslikajo podobe svetnikov. Mateju, sinu pokojne služabnice Katarine iz Prema, je namenil 200 liber grošev, ki jih naj do Matejevega štirinajstega leta hrani Johannes, sin pokojnega Cursija, sina Alberta Ristorija; če bi Matej prej umrl, naj Johannes denar porabi za Benzinijevo dušo, kot se mu bo bolje zdelo. Če bi Johannes umrl, lahko določi koga drugega za izpolnitev rečenega; če pa bi Johannes umrl, preden bi denar prišel v njegove roke, bosta izvrševalca (commissarii) Benzinijeve poslednje volje izročila denar zastopnikom sv. Marka iz Benetk, ki bodo z njim napravili, kot je bilo naročeno Johannesu. Za izvrševalca je Benzini določil Maffona, sina pokojnega Henrika iz Pirana, in Johannes de ser Odo, prebivalec Kopra, ki naj vse drugo premično in nepremično premoženje razdelita med reveže (pauperes Christi), ki so Benzinijevi dediči. 22. junija 1348 je Benzini, že bolan, napravil še kodicil k testamentu. V njem je želel, naj Maffonus, sin Henrika, plača ves dolžni denar, kadar mu bo drago, in sicer v roke Augustina Gerardinija, njegovega faktorja, ki ga bo potem dal v roke Johannesu, sina pokojnega Cursija. Prav tako je želel, da se odloži za štiri leta od dneva njegove smrti dalje plačilo dolga Nikolaju Lugnanu.¹⁰⁷

Po Benzinijevi smrti (8. julija 1348 se omenja že kot pokojni)¹⁰⁸ se je začel boj za njegovo dediščino. Istega dne je Zonus, sin pokojnega Gvidetta de Gvidettis iz Firenc, prebivalec Zadra, kot zastopnik (commissarius) Lodoika, sina pokojnega Tomaža de Agolantis, pred protestatom in sodniki izjavil, da

je bil Benzini dolžan Lodoiku približno 8000 zlatih florenov, zlasti pa približno 2500 dukatov. Rekli so mu, da trenutno denarja ne more dobiti iz mnogih vzrokov (*multis casibus seu causis imminentibus*), vendar so mu obljubili, da ga bo prejel. Benzinijevo premoženje naj bi imela tedaj v rokah predvsem izvrševalca testamenta Augustin Gerardini de Salvaregi iz Firenc, proti kateremu je v njegovi prisotnosti Zonus nato tudi protestiral,¹⁰⁹ in mojster Peter, kirurg iz Trsta.¹¹⁰ Vendar tudi onadva nista mogla priti do Benzinijeve dediščine v Piranu, kajti 9. oktobra sta v svojem in v imenu svojih družabnikov, ki niso bili v deželi, pri potestatu prosila za inventar, ki ga je potestatov pisar napisal o Benzinijevem premoženju, in zahtevala, da ju mirno pustijo do njega (omenjata nevarnost: *cum de iure ad ipsorum periculum iacent ipsa bona*). Rekla sta, da sta pripravljena vrniti vsakomur tisto, kar je njegovo, za kar sta dovolj sposobna, če bi dvomili o tem, naj vzame potestat premoženje pod svoje varstvo in naj se postavijo dobri zastopniki (*fideiussores*), ki bodo vrnili zastavljene predmete le za glavnico, brez obresti, urejali druge zadeve in odgovarjali na razne zahteve. Prošnjo je potestat po nasvetu Pirančanov (*de consilio hominum Pirani*) zavrnil, nato pa sta izvrševalca z vsem spoštovanjem zahtevala svoje pravice (*protestaverunt*).¹¹¹ Pojavil se je tudi Franciscov brat Baldus Benzini, ki je zase in v imenu brata Johannesesa zahteval dve tretjini pokojnikovega premoženja.¹¹² 27. maja 1349 se je pred potestatom in sodniki razvil spor med njimi in Petrom Spilato, zastopnikom izvrševalcev Benzinijevega testamenta, mojstra Petra »ci rologa« in Johannesesa, sina Dominika Hodorna. Ker sta izvrševalca izjavila, da ju ovirajo pri delu in sta odstopila, je potestat določil druge, onadva pa sta bila nato takoj pripravljena še naprej opravljati službo, s čimer se je potestat strinjal.¹¹³ Iz povedanega vidimo, da je Benzinijevo premoženje de facto sekvestrirala piranska komuna, de iure pa so se zanj potegovali Benzinijev upnik, izvrševalci Benzinijevega testamenta in njegova brata, vendar se piranska oblast ni hotela izjasniti v prid nobenemu od njih. Verjetno je zadevo celo zavlačevala, hoteč se tudi de iure polastiti premoženja. Tako so 10. maja 1349 piranski veliki svet, potestat in sodniki določili tri zastopnike, ki naj v imenu komune gredo k beneškemu dožu in oglejskemu patriarhu in k drugim cerkvenim in posvetnim oblastem, da bi prosili za povrnitev oderuških obresti (*usure*), ki so jih sami ali preko faktorjev izterjali Soldanierius,

Tomaž de Agolantis Benzini ali katerikoli drugi oderuhi (*usurarii*) in naj v ta namen zahtevajo sekvestracijo premoženja omenjenih,¹¹⁴ 10. avgusta pa so povečali število zastopnikov na osem; v sicer skoraj enakem tekstu se tu med oderuhi ne omenja Tomaž de Agolantis.¹¹⁵ 10. oktobra 1349 je Avgustin, sin pokojnega Gerardina Salvaregi, sedaj prebivalec Pirana, kot izvrševalec Benzinijevega testamenta še imenovali Johannesesa de Fizuti iz Firenc, prebivalca Kopra, za svojega zastopnika v zadevi z Johannesom, sinom pokojnega Aleksandrisa de Usano, izvrševalcem testamenta pokojnega Tomaža de Agolantis,¹¹⁶ 21. novembra istega leta pa je imenovan v dokumentu bivši izvrševalec Benzinijevega testamenta, s pomočjo stražarja slovanskega rodu pobegnil iz ječe, v kateri je bil uklenjen.¹¹⁷ Videti je, da je bila piranska komuna sovražna predvsem do izvrševalcev Benzinijevega testamenta. Kako se je zadeva končala, ne izvemo, najbolj verjetno pa je vsaj njej dosegljivo premoženje sekvestrirala piranska komuna, katere prebivalec je Benzini precej izpraznil možnje. Že on sam je morda predvidel, da bo Piran segel po njegovi zapuščini in jo je rajši sam zapustil revežem. Morda ga je tudi resnično zapekla vest zaradi kuge, v kateri so mnogi videli božjo kazen za grehe. Vse se je končalo zelo drugače, kakor je pred enajstimi leti napovedala velikodušna in prijazna pogodba med obema strankama. S pritožbo dožu in patriarhu je Piran hudo kršil njene določbe. K takšnemu nastopu je gotovo pripomogel nemir, ki ga je prinesla kužna bolezen.

V gospodarskem življenju piranske komune je Benzini brez dvoma odigral pomembno vlogo. Njegov denar je ustvaril možnosti za večje trgovske akcije posameznikov, on sam pa je prinesel v Piran precej florentinskega špekulativnega duha v bančnih in trgovskih zadevah. Pirančane je rešil marsikaterega starega dolga in jim verjetno pomagal pri prehrambenih težavah. Seveda si je pri tem nabral lepo premoženje in mnoge spravil v nesrečo. Ustvaril je pač določeno akumulacijo kapitala na piranskem področju.

OPOMBE

1. A. Battistella pravi, da je bila Furlanija v 14. stol. »incolta e nel proprio isolamento ignara delle sue forze produttive, una provincia dove il feudalismo più rude avea tuttavia grande preponderanza, e dove il principato ecclesiastico, mutabile ad ogni successione, lasciava più aperto l'adito agli audaci della fortuna e offriva maggior agio all'attitudine speculatrice«. (I Toscani in Friuli, Bologna 1898, str. 10). — 2. Gl. J. Žontar,

Banke in bankirji v mestih srednjeveške Slovenije. GMS 13, Ljubljana 1932, str. 21—35, in F. Gestrin, Doneski k zgodovini Ljubljane v srednjem veku, ZČ, 5, Ljubljana 1951, str. 192—208. — 3. Gl. F. Mayer, Gli ebrei feneratori a Capodistria, Pagine istriane 9, 10, 11, Capodistria 1911—1913. — 4. V relativno bogatem Piranskem arhivu sem kot vire uporabil tako imenovane vicedomske knjige, kamor sta vicedoma vpisovala reasumirane notarske listine (carte, instrumenta) in notarske listine same. Vicedomske knjige iz let 1338 do 1348 so večinoma ohranjene, notarskih listin, ki se tičejo Benzinija, pa je ostalo nad stopenjdeset, večinoma pergamentnih, nekaj tudi papirnatih (zlasti take s krajšim besedilom in manjšim posojilom). Pisava teh dokumentov je lepa, še precej okrogla notarska gotica, tako da delajo težavo predvsem številne abreviature. Večje število listin iz piranskega arhiva je v transkripciji objavil Camillo de Franceschi v Chartularium Piranense, med drugim tudi 23 takih, v katerih nastopa Benzini. Seveda so ohranjene listine le majhen del dokumentov o Benziniju. — 5. Tudi Benzini Tusco PA V. k. 9 1340/50 folio 123 tergo, odslej f 123'), Pinzini (npr. V. k. 16 1346/47 f 35, 9. maj), de Bence (Notarska listina, odslej N. 1., 12. jan. 1334. — 6. 1 libra beneških malih denarjev = 20 soldov = 240 denarjev (običajno pišem brez oznake »beneški mali«). 100 dukatov = 103 florentov. 1 denar groš = 26 malih denarjev (l. 1192) 20 grošev = 1 dukat (l. 1284), 1 dukat = 4,13 libre l. 1382). Vrednost malih denarjev z groši in dukati je padala (gl. B. Benussi, Ragguaglio delle monete, dei pesi e delle misure per servire alla storia delle nostre province, Atti e memorie della Società istriana per archeologia e storia patria, odslej Atti, vol. 40, fasc. 1, Parenzo 1928, str. 229, 230, 231). Imamo sicer podatek, ko Benzini obljubi plačati za najemnino hiše 40 soldov grošev in je potem plačal celotno vsoto v librah malih denarjev, in sicer 192 liber. Vendar se mi zdi dosti bolj verjetno, da je bilo mišljeno 40 grošev na leto. — 6. a Chartularium Piranense, Atti, 46, dokum. št. 119. — 7. Židovski bankirji so običajno sami ponudili svoje usluge koprskim oblastem, gl. Mayer, o. c. — 8. PA V. k. 8 1338/40 f 76, 13. sept. 1338. — 9. Izraz cologancia (cologancia je najbrž pomota) pomeni tu nedvomno obresti (gl. str. 5), vendar ga srečamo samo v obeh pogodbah Benzinija s Piranom. V enakem kontekstu srečamo v pogodbi z Johannesom, sinom Cursija, izraz prode (gl. op. 26a). Drugi izrazi za obresti so: usura, interesse, lucrum, melioramentum, precium; racio (vedno v ablativu z navedbo vsote, npr. »in racione denariorum quatuor« v omenjeni pogodbi). — 10. PA V. k. 8 1338/40 f 76'—78, 14. sept. 1338. — 11. Gli statuti del Comune di Pirano (del 1332), Camillo de Franceschi, Venezia 1960, odslej Gli statuti, knjiga 8, poglavje 34. — 12. O. c., npr. knj. 9, pogl. 1, knj. 6, pogl. 12, 13, 19, 20, knj. 10, pogl. 14. — 13. O. c., knj. 2, pogl. 16 — 14. N. pr. PA V. k. 8 1338/40 f 85, 23. okt. 1338. — 15. PA V. k. 12 1344/45 f 113, 30. jan. 1345. — 16. PA V. k.

11 1344/45 f 75', jan. 1345. — 17. Omenjata se »famulus Augustin« (PA V. k. 17 1347/48 f 45, 3. jun. 1347) »qui nunc moratur cum dicto Francisco« (PA V. k. 20 1348/49 f 37, 20. jun. 1348) in pokojna služabnica Katarina iz Prema (gl. op. 106). — 18. PA V. k. 8 1338/40 f 157. — 19. Ib, f 158 in 158'. — 20. Gl. str. 10. — 21. Gl. str. 10 in 11. — 22. Gli statuta, knj. 6, pogl. 9, 10. — 23. Gl. op. 108. — 24. Gl. op. 10, 31. marec 1325. — 25. Knj. 9, pogl. 48; za praznike se šteje 15 dni pred in 15 dni po Božiču, Veliki noči, dnevu sv. Petra v juniju in čas od 15. avgusta do sv. Mihaela; ta določba ni veljala za dolgove med Pirančani in Benečani. — 26. PA V. k. 12 1344/45 f 126', 20. febr. 1345. — 26a. Chartularium Piranense, Atti, 44, dokum. št. 46, 31. marec 1325. — 27. PA V. k. 18 1347/48 f 38, 13. maj 1347. — 28. PA V. k. 14 1345/46 f 17, 18. april 1345. — 29. PA V. k. 18 1347/48 f 141', 16. marec 1348. — 30. Gli statuti, knj. 5, pogl. 1. — 31. Fori privilegio et eppistole divi Adriani beneficio de fide (ali: de fideiussoribus et de pluribus reis debentibus, n. pr. N. l., 5. nov. 1338 nove et veteris constitutionis vel legum auxilio. — 32. N. l., 2. nov. 1347, 14. marec 1344. — 33. PA V. k. 18 1347/48 f 93, 20. nov. 1347; gl. tudi op. 52. — 34. Gl. op. 90. — 35. Gl. op. 38. — 36. PA N. l., 2. febr. 1345. — 37. PA V. k. 18 1347/48 f 58', 10. jun. 1347. — 38. PA V. k. 17 1347/48 f 91, 26. nov. 1347. — 39. PA V. k. 18 1347/48 f 137', 9. febr. 1348. — 40. N. l., 5. maj 1345. — 41. Npr. PA V. k. 10 1342/44 f 126, 1. marec 1343. — 42. Npr. PA V. k. 18 1347/48 f 63', 8. jul. 1347. — 43. Npr. N. l., 26. marec 1346. — 44. Vendar so bile tudi izjeme, gl. op. 27. — 45. PA V. k. 17 1347/48 f 8, 12. marec 1347. — 46. Skupaj z materjo, gl. op. 26. — 47. PA V. k. 18 1347/48 f 141', marec 1348. — 48. Ib. f 141, 7. marec 1348. — 49. Okrajšave pomenijo: 1 = libra, s = sold, d = denar, duk = dukat, fl. = floren, 1 gr = libra grošev s gr = sold grošev, d gr = denar groš. — 50. Gl. op. 91. — 51. PA V. k. 14 1345/46 f 3', 20. marec 1345. — 52. Ib. f 92, 20. jan. 1346. — 53. PA V. k. 10 1342/44 f 270, zadnji febr. 1344. — 54. PA V. k. 19 1348/49 f 19'. — 55. Gl. op. 48. — 56. PA V. k. 18 1347/48 f 64, 11. jul. 1347. — 57. Gl. op. 60. — 58. PA V. k. 18 1347/48 f 42. — 59. Gl. op. 56. — 60. PA V. k. 17 1347/48 f 62. — 61. Omenjajo se naslednji predmeti: neki zlat predmet, biserna ogrlica (PA V. k. 8 1338/40 f 238 in 238', 16. jan. 1340), dve železni verigi (catenas duas ferri ab igne), bakren kotel, bronast kotlič, prt »de biandio (?)«, postelja, pokrita z dvojnimi platnom, štiri odeje (lictamina quatuor de duabus telis et dimidiis pro quolibet), romarski plašč (sclavina) in en plašč »de biandio a tabula« (PA V. k. 9 1340/50 f 72), tkanine, orožje (armestias) za 62 liber (PA V. k. 10 1342/44 f 258, 26. jan. 1344), halja, plašč »de xigna (?)«, srebrn pas je bil zastavljen za 12 liber, halja, postelja in dve odeji za 4 libre, kotlič in kotel za 12 soldov, pernata blazina in plašč »de biandio a tabula« za 50 soldov, romarski plašč in dve odeji za 16 soldov (ib., f. 71'), srjaca, ogrinjalo (clamis), svilen pregrinjalo (velum de sedaj in še en kos obleke za 19 liber (ib f

123'), srebrn pas, dva dragulja (zoiias) in okrasje za glavo (strompolos) za 29 grošev (PA V. k. 17, 1347/48 f 130, 25. febr. 1348). Najvišja vsota, ki se omenja v zvezi z zastavo, je omenjenih 62 liber. — 62. PA N. l., 16. marec 1343. — 63. PA V. k. 16 1346/47 f 66', 1. nov. 1346. — 64. PA V. k. 17 1346/47 f 130, 25. febr. 1348. — 65. Ib. — 66. Knj. 5, pogl. 11. — 67. Npr. PA V. k. 13 1345/46 f 111', zadnji febr. 1346; iz nekega podatka, ki se ne tiče Benzinija, vidimo, da je dolžniku, ki ni mogel plačati dolga, grozil zapor »super lobia comunis«, torej nekakšen »debtors' prison«, če ni kdo plačal zanj (PA V. k. 17 1347/48 f 52', 14. jul. 1347). — 68. Npr. PA N. l., 26. okt. 1341. — 69. Npr. PA V. k. 19 1348/49 f 20', 11. maj 1348. — 70. Dolg prvima dvema je bil 1216 liber 9 soldov 4 denarje, poleg tega pa so prodali zaradi tega dolga na dražbi še za 54 liber premoženja (ne moremo vedeti, če je vsa omenjena vsota šla za plačilo dolga) in je sodišče sklepalo o usodi 48 liber, prav tako iz istega dolga. Za povrnitev dolga drugemu so prodali na dražbi premoženje v skupni vsoti 355 liber 8 soldov. Na dražbi so prodali za dolg obeh skupaj imetja za 49 liber. — 71. Npr. PA V. k. 12 1344/45 f 99' in 100, 23. dec. 1344; Gli statuti, knj. 5, pogl. 4. — 72. Npr. PA V. k. 17 1347/48 f 92, 1. nov. 1347. — 73. Knj. 5, pogl. 4. — 74. Ib., knj. 5, pogl. 9. — 75. Gli statuti, knj. 5, pogl. 9, predvsem pa knj. 6, pogl. 17. — 76. Npr. PA V. k. 13 1345/46 f 5', 13. marec 1345. — 77. Pol hiše za 24 liber, PA V. k. 14 1345/46 f 102, 5. marec 1346; »caxalem« za 20 liber, PA V. k. 13 1345/46 f 32. — 78. Vinograd in 4 nasade oliv za 26,5 liber, PA V. k. 10 1342/44 f 5, 27. marec 1342. — 79. Za 40 soldov, PA V. k. 14 1345/46 f 4', 29. marec 1345. — 80. Skupaj s hišo, vinogradom in vrtom za 16 liber, PA V. k. 11 1344/45 f 92, 19. febr. 1345. — 81. Ib., f 78; in 78', 30. jan. 1345. — 82. PA V. k. 9 1340/50 f 11, 10. okt. 1341. — 83. PA V. k. 18 1347/48 f 103', 25. okt. 1347. — 84. Npr. PA N. l., 9. maj 1339. — 85. Npr. PA N. l., 7. maj 1345. — 86. PA V. k. 15 1346/47 f 28. jun. 1346. — 87. PA V. k. 15 1346/47 f 41, 1. avg. 1346. — 87a. V originalu: in Marchiam; poleg ankonitanskih Mark, kamor so Pirančani sicer res hodili na trgovska potovanja (prim. Chartularium Piranense, Atti, 45, docum. št. 94) bi prišel v poštev tudi del Istre imenovan Marchia (gl. Senato misti, Atti, 5, str. 13). — 88. PA N. l., 20. jul 1345, objavljena v Chartularium Piranense. — 89. Chartularium Piranense, Atti, 47, dokum. št. 188, 21. jun. 1348; gl. op. 107. — 90. PA N. l., 14. sept. 1343. — 91. PA V. k. 16 1346/47 f 38' in 39, 24. jul. 1346. — 92. PA N. l., 13. apr. 1341. — 93. PA V. k. 15 1346/47 f 36, 4. jul. 1346. — 94. PA V. k. 13 1345/46 f 45' in 46, 28. jun. 1345. — 95. PA n. l., 4. apr. 1348. — 96. PA V. k. 12 1344/45 f 82, 21. nov. 1344; ib., f 82', 28. nov. 1344; ib., f 83, 28. nov. 1344; PA V. k. 13 1345/46 f 29', 1. maj 1345; ib., f 130 (tudi 4 nasade oliv); PA V. k. 14 1345/46 f 103, 6. marec 1346; PA V. k. 15 f 7, 19. marec 1346; PA V. k. 16 1346/47 f 2', 10. marec 1346. — 97. PA V. k. 12 1344/45 f 83, 28. nov. 1344. — 98. Skupaj z Jakobom sta dala marca 1342 v socio

155 glav živine Juriju Slovanu, prebivalcu Piranskega krasa, za dobo 5 let, in sicer po principu, da dve tretjini dobička ali izgube dobita oba lastnika, eno tretjino pa Jurij (PA N. l., 2. marec 1342); pod istimi pogoji sta skupaj z Dardono iz Izole dala Volcini iz Motovuna (Montona) januarja 1345 v socio zopet 155 glav živine (PA N. l., 16. jan. 1345) in Matiji »de Sancto Siriacho« junija 1347 78 (?) glav živine (quaternaria quatuor pecudum et pecudes novem ac etiam est inter agnellas et agnellos quinquaginta tres) (PA V. k. 18 1347/48 f 59, 10. jun. 1347). — 99. 25. novembra 1338 je najel več hiš s stolpom v Porta Domo pri morju za štiri leta za ceno 40 soldov grošev in je takoj plačal celotno vsoto 192 liber (PA V. k. 8 1338/40 f 106), 3. junija 1339 hišo ob glavnem trgu v Porta Campi za 8 liber na leto za čas od 15. avgusta 1339 do 15. avgusta 1343 (PA V. k. 8 1338/40 f 174), 18. maja 1343 hišo prav tako v Porta Campi za 14 liber za čas od 15. avgusta 1343 do 15. avgusta 1344 (PA V. k. 10 1342/44 f 165) in ta najem je 13. avgusta 1344 podaljšal za eno leto za 13 liber (PA V. k. 11 1344/45 f 54'), 13. januarja 1345 je plačal denar do tega časa in do 20. decembra istega leta in s tem podaljšal najem za tri hiše v Porta Domo (PA V. k. 12 1344/45 f 115'), 31. januarja naslednjega leta pa je najem podaljšal in plačal do 20. decembra istega leta (PA V. k. 13 1345/46 f 98), 13. novembra 1345 več hiš z desetiniami (cum decimis ipsarum domorum) v Porta Misana, ki so ležale v krogu, od sredine avgusta naslednjega leta za dobo štirih let in je obljubil posoditi lastnikom za popravilo hiš vsako leto 40 grošev (PA V. k. 13 1345/46 f 82'), 14. aprila 1346 hišo v Porta Campi poleg javne ceste za 42 liber za čas treh let (PA V. k. 15 1346/47 f 12') in končno je 26. avgusta 1347 podaljšal za štiri leta in plačal najemnino za omenjeno hišo v Porta Misana (PA V. k. 18 1347/48 f 71'). Toliko prostora je Benzini potreboval tudi za zastavljene predmete. Zlasti hiša v Porta Campi, torej v središču Pirana, je najbrž služila njegovim uradnim zadevam. — 100. PA V. k. 16 1346/47 f 61', 27. okt. 1346; PA V. k. 17 1347/48 f 86, 4. okt. 1347; PA V. k. 18 1347/48 f 146', 16. marec 1348. — 101. PA V. k. 17 1347/48 f 82', 28. okt. 1347. — 102. Prvič se kot sodnik omenja 7. marca (PA V. k. 8 1338/40 f 153), zadnjič pa 17. avgusta (ib. f 195), čeprav se že 7. avgusta omenja druga garnitura sodnikov, med katerimi ni Benzinija (ib. f 190). — 103. Npr. PA V. k. 12 1344/45 f 122, 1. febr. 1345 in PA N. l., 13. jul. 1345. — 104. PA V. k. 13 1345/46 f 55', 10. avg. 1345. — 105. Npr. PA V. k. 16 1346/47 f 50, 13. avg. 1346. — 106. Chartularium Piranense, Atti, 47, dokum. št. 187. — 107. Ib., dokum. št. 189. — 108. PA V. k. 20 1348/49 f 45 in 45'; v Chartularium Piranense, Atti, docum. št. 191. — 109. Ibidem. — 110. Ib., f 64; v Chartularium Piranense, Atti, docum. št. 196. — 111. Ibidem. — 112. PA V. k. 19 1348/49 f 115', 25. marec 1349. — 113. PA V. k. 21 1349/50 f 16. — 114. Ib., f 13' in 14. — 115. Ib., f 45; v Chartularium Piranense, Atti, docum. št. 203. — 116. Ib., f 66. — 117. Ib., f 72.